

Kasper M. Hansen og Jens Ringsmose

Når partilederen får sparket: partilederskift i de fire gamle partier¹

*"Opsigelsen bunder primært i den manglende sandsynlighed for opfyldelse af sæsonens målsætning"
(Pressemeddelelse fra FC Nordsjælland A/S, 23.12.2004).*

"Det er mig, der har haft lederskabet. Jeg har gjort det så godt jeg kunne, men resultatet er langt fra godt nok, og det påtager jeg mig ansvaret for" (Mogens Lykketoft, 08.02.2005).

I de seneste 50 år har de fire gamle partier i dansk politik skiftet leder 26 gange. 16 lederskift var motiveret af manglende målopfyldelse i forhold til fire strategiske partimål – stemmemaksimering, regeringsdeltagelse, internt sammenhold og policy-indflydelse. Nederlag i relation til den elektorale arena er den dominerende årsag til partilederskift, men det første års tid efter sker der sjældent en markant bedre målopfyldelse. Langt de fleste af de resterende ti lederskift lå tilbage i 1953-1973 og skyldtes dårligt helbred, dødsfald eller frivillig afgang. Siden 1973 har lederskift derimod typisk været forårsaget af manglende målopfyldelse.

Da træneren for FC Nordsjællands superligahold, Christian Andersen, en dag i slutningen af december 2004 blev kontaktet af klubbens bestyrelse, var det med besked om, at han var fritstillet. Opsigelsen blev begrundet med "den manglende sandsynlighed for opfyldelse af sæsonens målsætning" (Pressemeddelelse FC Nordsjælland, 23.12.2004). FC Nordsjælland var placeret i bunden af superligaen, og med fyringen af Andersen og nyansættelsen af den tidligere Herfølge-træner Johnny Petersen, søgte ledelsen at styrke holdet og sikre et hurtigt rækkeavancement. Trænerskiftet udgjorde dermed klubbens strategiske svar på en spille-mæssig krise. Flere empiriske undersøgelser har taget sigte mod at afdække spørgsmålet om, hvorvidt trænerfyringer – og ikke blot i fodboldens verden – har den tilsigtede effekt. Konklusionerne er dog langt fra entydige. Flere studier viser således, at trænerfyringer ikke giver forbedrede præstationer (Koning, 2000; Brown, 1982), mens andre understøtter ræsonnementet bag udskiftningen af cheftræneren (Van Dalen, 1994; Scully, 1995).

De samme teser – eller myter! – er at genfinde i studiet af politiske partiers lederskift. Manglende målopfyldelse betragtes som hovedårsag til partilederskift i parlamentariske systemer. Partiforskeren Kenneth Janda har sågar karakteriseret nederlaget som "the mother of change of party leader" (Janda, 1990; Harmel et al., 1995). Antagelsen er, at den siddende leder stilles til ansvar for fiasko og svage præstationer, og at et lederskift forbedrer partiets konkurrenceevne. Modsat trænerfyringerne i sportens verden, er lederskift i det politiske system imidlertid kun sjældent blevet undersøgt systematisk (Bartle og Crewe, 2002;

1 Dewan og Dowdings, 2005). Opmærksomheden har da typisk været rettet mod
2 lederskiftets effekt på partiernes organisatoriske opbygning (Harmel og Janda,
3 1994; Müller, 1997; Bille, 1997a; Harmel og Tan, 2003). Ambitionen med nærvæ-
4 rende fremstilling er at råde bod på dette forhold og søge at levere svar på to
5 overordnede spørgsmål. Hvorfor skifter partier leder? Hvad er effekten af parti-
6 lederskift?

7 Afsættet for den empiriske analyse er de to udbredte forestillinger om årsag
8 og virkning ved en udskiftning af partilederen. For det første forestillingen om, at
9 partier skifter leder som en konsekvens af svage præstationer samt nederlag, og
10 for det andet forventningen om, at et lederskift i den situation forbedrer partiets
11 muligheder for at indfri dets strategiske målsætninger. I den første forestilling
12 spiller lederskiftet rollen som afhængig variabel, mens den anden forestilling til-
13 deler partilederskiftet pladsen som uafhængig variabel.

14
15 *Figur 1.* Artiklens problemstillinger.

24 Med udgangspunkt i en diskussion af politiske partiers målsætninger indleder vi
25 de følgende sider med at operationalisere vores først uafhængige og senere af-
26 hængige variabel – målopfyldelse. Dernæst diskuteres kort begrebet partileder,
27 inden analysen af partilederskift i tidsrummet fra 1953 til 2005 påbegyndes. Kon-
28 klusionen peger på tre vigtige tendenser, der delvist bekræfter myterne om leder-
29 skift.²

30 31 **Partiernes målopfyldelse – i forhold til hvad?**

32 Mens et fodboldholds evne til at indfri klubbens ambitioner udelukkende testes i
33 én arena, agerer politiske partier i adskillige arenaer (Sjöblom, 1968). Samtidig
34 med, at de fleste partier søger at øve indflydelse på lovgivningsarbejdet i den
35 parlamentariske arena, rivaliserer de med andre partier om at opnå vælgermæssig
36 opbakning i den elektorale arena. Dertil kommer en betydningsfuld strategisk
37 målsætning om at undgå splid i den partiinterne arena. Det bliver således muligt
38 at sondre mellem målopfyldelse – og dermed succes og fiasko – i forhold til flere
39 arenaer eller parametre (Sjöblom, 1968; Strøm, 1990; Harmel og Janda, 1994).
40 Præmissen for vores analyse er altså, at lederen af et politisk parti risikerer at
41 blive udskiftet, såfremt partiet ikke lever op til ambitionerne i forhold til en eller
42 flere af følgende fire strategiske målsætninger: Stemmekmaksimering, regerings-
43 deltagelse, policy-indflydelse og partiinternt sammenhold.³ Der findes næppe noget
44 parti, der udelukkende forfølger én af de her nævnte grundlæggende strategier.
45 Partiernes konkrete politiske valg træffes således på baggrund af alle fire strate-

giske målsætninger, men de vægtes forskelligt af partierne (Strøm, 1990: 570; Strøm og Müller, 1999: 10). Nogle partier prioriterer regeringsdeltagelse, mens andre går efter at maksimere stemmeandele osv. Hertil kommer, at partiernes prioriteringer ofte ændrer sig over tid, afhængigt af hvor partiet befinder sig i dets livscyklus (Pedersen, 1982). Fordi partiernes betoning af de forskellige mål ikke er identiske, kan manglende målopfyldelse i forhold til én af de strategiske målsætninger få fatale følger for én partileder, mens samme type nederlag ingen konsekvenser har for andre partiledere.

Manglende målopfyldelse kan for det første have rødder i den elektorale arena. Partierne ernærer sig for en stor dels vedkommende af stemmer og vil derfor søge at maksimere vælgerens opbakning (Downs, 1957). Det vigtigste kriterium for succes i den elektorale arena er andelen af stemmer på valgdagen; mellem valgene kan partiet måle sin gennemslagskraft hos vælgerne gennem opinionsmålinger. Såfremt et parti ikke lever op til egne forventninger om stemmeandel eller styrke i opinionsmålingerne, kan det føre til udskiftning af partilederen. Utilfredshed med partiets præstationer kan for det andet være foranlediget af udelukkelse fra regeringsmagten. Partier, der prioriterer regeringsdeltagelse højt – såkaldte *office-seeking parties* (Riker, 1962; Schlesinger, 1991) – kan vælge at udskifte partilederen, hvis partiet i lang tid står uden for regeringen. For det regeringssøgende parti er succeskriteriet derfor ministerposter (om muligt statsministerposten) snarere end kvantitativt vælgertække (Harmel og Janda, 1994: 273). Partilederskift kan for det tredje være forårsaget af, at ledelsen sjældent formår at skabe konkrete politiske resultater eller blot sætte markante ”fingeraftryk” i lovgivningen på partiets vegne (*policy output*) (Budge og Keman, 1990: 3). Undertiden ser man, at sådanne output-orienterede partier vælger at bryde staven over lederens hoved og indsætte en ny trods succes eller status quo, hvad angår regeringsdeltagelse og vælgertilslutning (Laver, 1990). Endelig kan partier foretage lederrokade, når partilederen ikke formår at skabe det fornødne partisammenhold. Intern samdrægtighed og fodslag er i reglen selve forudsætningen for, at partier har held med de øvrige strategiske målsætninger (Sjöblom, 1968: 85). Splid om partiets parlamentariske kurs, ideologiske profil og ledelse vil ofte resultere i vælgerflugt, svigtende indflydelse og måske koste (udsigten til) ministerposter – eventuelt med partilederskift til følge.

De fire strategiske mål, der her er skitseret, gør, at vi nu kan differentiere artiklens påstand om manglende målopfyldelse som årsag⁴ til partilederskift. Man bør principielt skelne mellem manglende målopfyldelse i forhold til fire forskellige politiske arenaer: 1) det elektorale niveau, 2) regeringsdeltagelse, 3) konkrete politiske resultater (kaldet *policy-indflydelse*) og/eller 4) partiets sammenhold. Selvom sondringen mellem strategierne er logisk og klar i teorien, er de sammenfiltrede og overlappende i praksis. I den følgende analyse vil vi operationalisere nederlag i den elektorale arena som tilbagegang ved forrige valg samt udsigt til fortsat vælgerflugt eller stagnation målt via opinionsmålinger. Manglende regeringsdeltagelse vil operationaliseres som det ikke at være med i regeringen. *Policy-indflydelse* er knyttet til de interne diskussioner i partiet om deltagelsen i lovgivningsarbejdet, men samtidig er regeringsdeltagelse en central indi-

1 kator for policy-indflydelse. Derimod måler vi ikke på forligsdeltagelse og parti-
2 ets stemmeadfærd i sig selv. Vores kriterium for splid i partiet er strid om parti-
3 linjen og navnlig personstridigheder (Ringsmose, 2003). Selvom man kunne anfæ-
4 fægte analyserammen og operationaliseringen yderligere, er det på tide nu at se
5 kategorierne anvendt empirisk i en analyse af ikke bare årsagerne til, men også
6 *effekterne* af partilederskiftet – artiklens anden problemstilling.
7

8 **Lederen af partiet**

9 Artiklens empiriske analyser fokuserer på de *fire gamle partier* i dansk politik –
10 Det Radikale Venstre, Socialdemokraterne, Venstre og Det Konservative Folke-
11 parti. Disse partier har ud over en lang fælles historie, dannet regering og – ikke
12 mindst – på et tidspunkt haft statsministerposten i perioden fra 1953 til 2005. Det
13 gør disse partier særligt interessante i forhold til de fire ovennævnte målsætning-
14 ger. De resterende partier er i mindre udstrækning relevante i forhold til alle fire
15 målsætninger, da for eksempel målet om en statsministerpost synes urealistisk.
16 Desuden vil inddragelsen af de resterende partier i Folketinget i dag kun bidrage
17 med yderligere fire lederskift, idet Enhedslisten ikke har nogen partiledere, og
18 Dansk Folkeparti endnu ikke har været igennem et lederskifte. Det er således
19 kun Socialistisk Folkeparti, som har haft lederskift i perioden. SF har haft fire
20 lederskift efter partiet blev dannet i 1959: I 1968 fra Axel Larsen til Sigurd Ømann;
21 i 1974 overtog Gert Petersen posten; i 1991 var det Holger K. Nielsen som kom
22 til, og senest i 2005 blev Villy Søvndal formand efter en urafstemning blandt
23 partiets medlemmer. Modsat SF har de fire gamle partier alle været i regering og
24 har gennem hele perioden efterstræbt magten i form af regeringsdeltagelse. Denne
25 variabel kan derfor ikke være den forklarende årsag til de relationer mellem
26 variablene, vi finder i de videre analyser. Vi vil dog kort vende tilbage til SF i den
27 perspektiverende del af konklusionen.

28 Spørgsmålet om, hvorfor partilederen bliver udskiftet, rummer en stiltiende
29 forudsætning om, at det i alle partier er entydigt, hvem der er partiets leder. Men
30 det er ikke helt så enkelt (Gallagher et al., 2001: 282). Bille (1997b) diskuterer tre
31 væsentlige og formelle lederposter i et parti, der alle kandiderer til rollen som
32 selve partiledereembedet: formanden for medlemspartiet, formanden for parla-
33 mentspartiet dvs. formanden for Folketingsgruppen samt den politiske ordfører
34 (Marsh, 1993). Hos Det Radikale Venstre er formanden for medlemspartiet og
35 formanden for folketingsgruppen formelt skarpt adskilte poster, mens Venstre,
36 Socialdemokratiet og Det Konservative Folkeparti i perioder har tildelt én person
37 begge formandskaber. I vor behandling af partilederskiftene er fokus rettet mod
38 den person, der såvel internt som eksternt i forhold til andre partier og offentlig-
39 heden tegner partiet. For de fire gamle partiers vedkommende vil vi definere
40 lederen af partiet som den person, der er partiets kandidat til statsministerposten,
41 uanset hvilke tillidsposter han eller hun ellers måtte bestride. Det betyder, at
42 identifikationen af partiernes reelle ledere ikke alene kan baseres på tilknytning-
43 en til formelle poster, men må tage afsæt i en individuel vurdering.
44
45

Partilederskift 1953-2005

I nedenstående fire underafsnit drøftes lederskift i de fire gamle partier i perioden fra 1953 til i dag. Formålet med gennemgangen er først og fremmest at skabe overblik, afdække mulige tendenser samt danne grundlag for en vurdering af artiklens overordnede spørgsmål: årsagerne til og effekterne af partilederskift.

Det Radikale Venstre

I tidsrummet fra 1953 til 2005 skiftede Det Radikale Venstre leder fem gange. Første gang i forbindelse med folketingsvalget i 1960, da den mangeårige ledelsesduo Jørgen Jørgensen/Bertel Dahlgaard ikke genopstillede (Larsen, 1980). Uden dramatik blev lederposten overladt til Karl Skytte. Manglende målopfyldelse spillede således ingen rolle i Skyttes avancement (Larsen, 1980; Nielsen, 1996: 90-93; Bille, 1997a: 381).

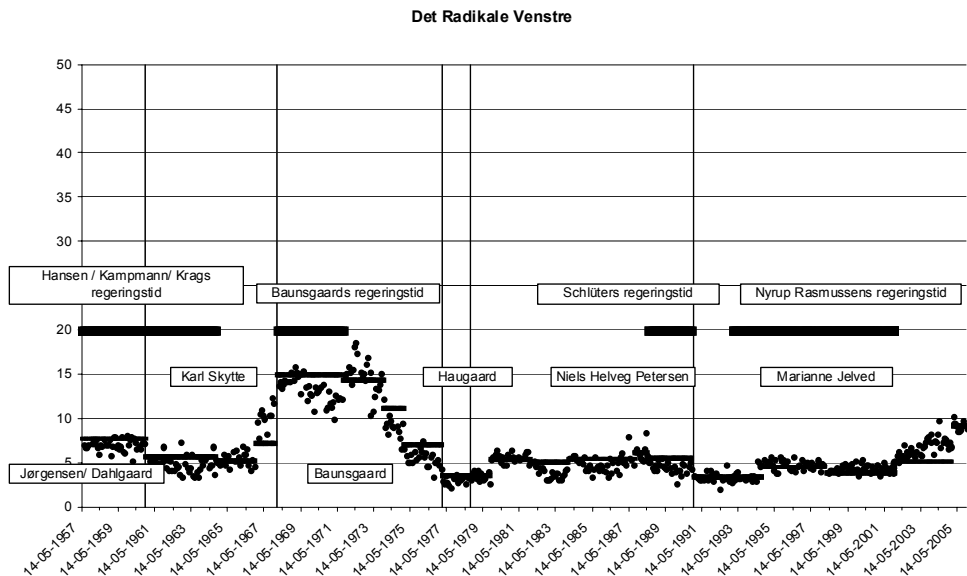
Skytte var partys leder frem til valget i januar 1968, hvor flere forhold bidrog til, at Hilmar Baunsgaard overtog Skyttes position i partiet. Væsentligst var partiets imponerende valgsejr (fra 13 til 27 mandater), der især blev tilskrevet Baunsgaards evne til at optræde på tv. En anden hovedårsag var Baunsgaards klare ønske om en borgerlig regering. I modsætning til Skytte havde Baunsgaard offentligt udtrykt håb om et fremtidigt borgerligt regeringssamarbejde (Larsen, 1980; Nielsen, 1996: 107). Da det efter valget stod klart, at Jens Otto Krag ikke kunne finde flertal i Folketinget bag endnu en socialdemokratisk regering, trådte Baunsgaard til med sin nydannede RVK-regering. Dermed var partilederskiftet en realitet (Lautrup-Larsen, 1983: 92ff.; *Berlingske Tidende*, 16.01.1968; Baunsgaard-Jensen, 2004). Lederskiftet var således først og fremmest motiveret af målsætningen om regeringsdeltagelse samt stemmemaksimering.

Baunsgaard beklædte posten som partileder og politisk ordfører frem til 23.02.1977. Efter at der i foråret 1975 var opstået intern splid i partiet, forsøgte Baunsgaard hen over sommeren at skabe fælles fodslag i folketingsgruppen. Det mislykkedes, og Baunsgaard renoncerede fra posten som folketingsgruppens formand, men forblev partiets politiske ordfører (Svend Haugaard blev valgt som ny gruppeformand). Baunsgaard trak sig fra sin kreds i Middelfart 23.06.1976, og dermed var Det Radikale Venstre i åbenlys ledelseskriser (Larsen, 1980: 115; Nielsen, 1996). Da folketingsgruppen konstituerede sig den 23.02. efter valget den 15.02.1977, hvor partiet mistede seks mandater og nærmede sig spærregrensens, blev Svend Haugaard genvalgt som gruppeformand. Baunsgaards fravær cementerede lederskiftet. Ny politisk ordfører blev Niels Helveg Petersen. Skiftet fra Baunsgaard til Haugaard skyldtes altså dels Baunsgaards manglende evne til at få gruppen til at samarbejde, dels partiets tilbagegang ved tre på hinanden følgende valg (se figur 2).

Svend Haugaard formåede imidlertid ikke at rokke ved partiets dårlige meningsmålinger, og efter en kortvarig ansættelse som kabinetschef for den danske EF-kommissær kunne Niels Helveg Petersen vende tilbage til dansk politik og stillingen som leder af Det Radikale Venstre. Skiftet skyldtes frem for alt, at Haugaard ikke kunne standse vælgerflugten (figur 2) (Larsen, 1980: 121-122). I

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45

Figur 2. Det radikale venstre, galluptal, partilederskifte og regeringsdeltagelse, 1957-2005.

Lodrette streger partilederskift, små prikker Gallups opinionstal (Kilde: Gallup Instituttet for BerlingskeTidende), fede streger indikerer at partiet er i regering, tynde streger vælgertilslutning ved folketingsvalg. Sidste måling er fra 24/11-05.

årene frem til folketingsvalget 12.12.1990 stod Niels Helveg Petersen som partiets bannerfører (Bille, 1998: 98). Efter valgnederlaget i 1990 vendte partiet tilbage til oppositionsrollen, og Marianne Jelved blev udpeget som Det Radikale Venstres nye leder. Hovedårsagen til skiftet var det dårlige valgresultat.

Socialdemokratiet

Det første socialdemokratiske lederskifte i tidsrummet fra 1953 til 2005 fandt sted i januar 1955, hvor H.C. Hansen afløste Hans Hedtoft, der døde pludseligt. Tiden som formand for Socialdemokratiet blev dog kort for H.C. Hansen. Allerede i februar 1960 måtte han give op efter længere tids kræftsygdom. Afløser blev Viggo Kampmann. Også for ham blev formandskab og statsministerpost dog en større byrde, end helbredet kunne bære, og 31.08.1962 måtte han overlade tøjlerne til Jens Otto Krag (Lidegaard, 2002). De følgende ti år bestred Krag posten som partileder, og da han 03.10.1972 trak sig tilbage, var det ikke resultatet af et nederlag. Tværtimod. Dagen efter at et flertal i befolkningen havde stemt ja til dansk medlemskab af EF, meddelte Krag Folketinget, at han med øjeblikkelig virkning trak sig tilbage som statsminister og leder af Socialdemokratiet. Hverken resultatet af det sidste folketingsvalg eller meningsmålingerne forud for Krags

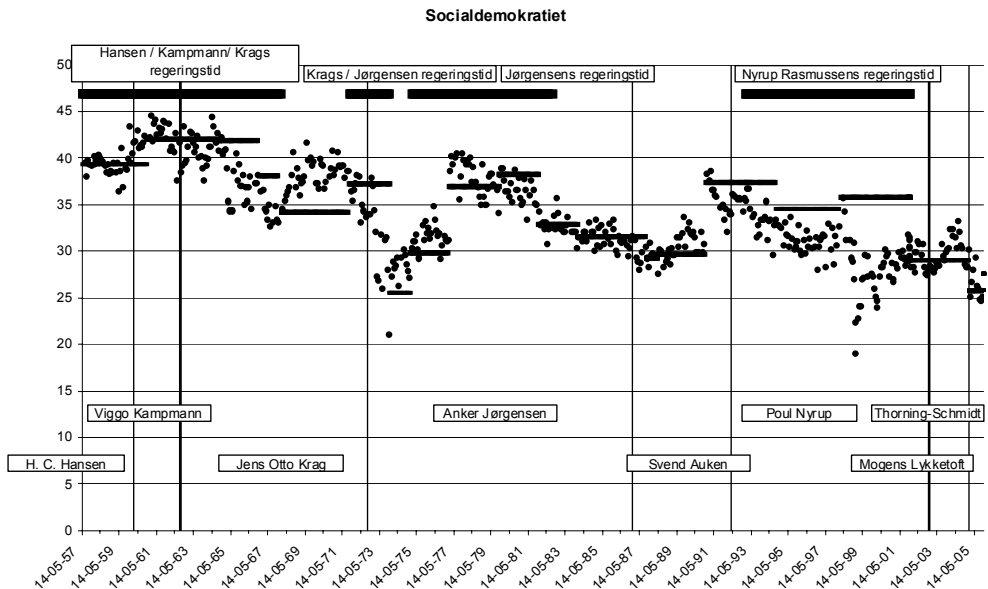

beslutning om at trække sig, giver anledning til at sætte lederskiftet i forbindelse med manglende målopfyldelse (se figur 2). Efter Krags ønske blev Anker Jørgensen ny leder af partiet (Lidegaard, 2002).

Efter at være kørt politisk fast i begyndelsen af 1980'erne overdrog Socialdemokratiet frivilligt regeringsmagten til en borgerlig regering i forventningen om en hurtig tilbagevenden til Statsministeriet. Vælgerne ville det imidlertid anderledes. Ved de efterfølgende valg i 1984 og 1987 led Socialdemokratiet nederlag. For et parti, hvis identitet i høj grad var hængt op på at være "det naturlige regeringsparti", var oppositionsrollen en jernbyrd, der skabte grobund for megen utilfredshed og rænkespind (Heltberg, 1996). Efter valgnederlaget i 1987 drog Anker Jørgensen konsekvensen og overlod roret til Svend Auken (Bille, 1998: 15). Svage præstationer på felterne regeringsdeltagelse og stemmemaksimering var således de væsentligste årsager til partilederskiftet.

Ringe målopfyldelse var ligeledes stærkt medvirkende til udskiftningen af Auken, men i modsætning til lederskiftet i 1987 var det her udelukkende nederlag i forhold til ambitionerne om regeringsdeltagelse og policy-indflydelse, der førte til Poul Nyrup Rasmussens magtovertagelse i 1992 (Bille, 1998: 75 og 120ff.). Socialdemokratiet forøgede dets stemmeandele i 1988 og i 1990, men trods succesen i den elektorale arena lykkedes det ikke partiet at kaste oppositionsrollens åg af sig. De fleste socialdemokrater følte sig efterhånden overbevist om, at vejen til ministerposter og politisk indflydelse gik over et lederskift. 11.04.1992

Figur 3. Socialdemokratiets mandattal, galluptal, partilederskifte og regeringsdeltagelse, 1957-2005.

1 kunne Nyrup føje ”partiformand” til sit visitkort. Dårlige præstationer i relation
2 til målsætningen om regeringsdeltagelse og policy-indflydelse lod sig ikke opveje
3 af overvældende succes i vælgermæssig henseende.

4 Svage valgresultater blev katalysatoren for Nyrups afgang i december 2002.
5 Efter et eklatant valgnederlag i december 2001 gled regeringsmagten Socialde-
6 demokratiet af hænde. I første omgang så det ud, som om det skulle lykkes Nyrup
7 at ride stormen af og fastholde sin position i partiet, men i efteråret 2002 blev det
8 interne pres for belastende, og efter en ekstraordinær kongres i december blev
9 stafetten rakt videre til Mogens Lykketoft. Partilederskiftet skal altså forklares
10 med nederlag i den elektorale arena, samt at partiet var sunket tilbage i rollen
11 som oppositionsparti. Lykketoft formåede ikke at tilbageerobre hverken regerings-
12 magten eller de tabte vælgerandele: ved valget 08.02.2005 indkasserede Social-
13 demokratiet endnu et valgnederlag, hvilket øjeblikkelig fik Lykketoft til at er-
14 klære sin afgang. Påny var det manglende regeringsdeltagelse og vælgernes dom,
15 der førte til, at socialdemokratiske partimedlemmer via en urafstemning skulle
16 vælge ny leder – valget faldt på Helle Thorning-Schmidt.

17 18 *Venstre*

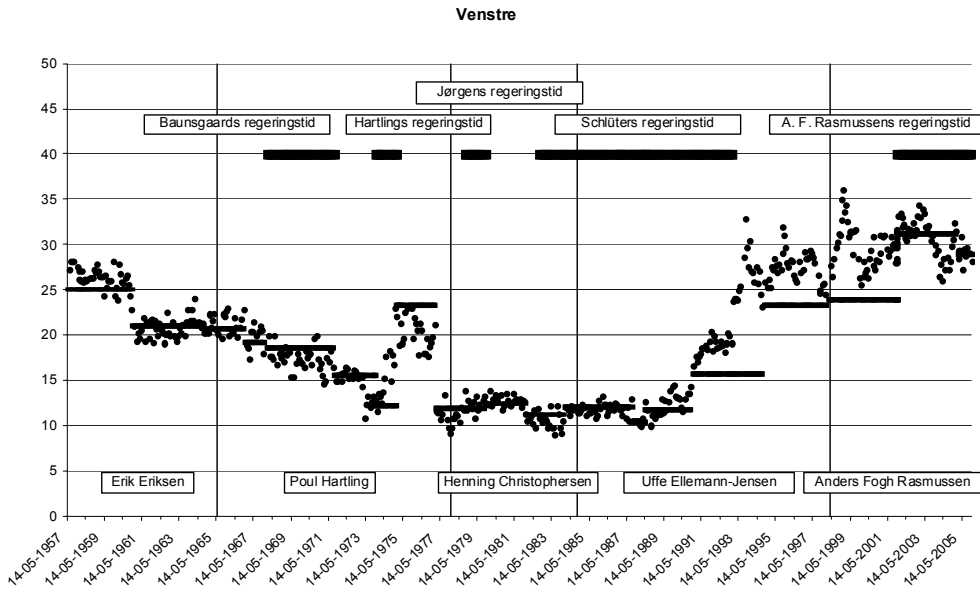
19 I perioden fra 1953 til 2004 skiftede Venstre partileder fire gange. Første gang
20 var 24.05.1965, hvor Erik Eriksen overlod lederposten til Poul Hartling. Erik Eriks-
21 en blev fra begyndelsen af sin politiske karriere betragtet som en del af partiets
22 venstrefløj. Gennem 1950’erne og 1960’erne bevægede Erik Eriksen sig lang-
23 somt mod højre, og i begyndelsen af 1960’erne blev han fortaler for en egentlig
24 sammenslutning af Venstre og Det Konservative Folkeparti. I første halvdel af
25 1965 blev overvejelserne om en fusion af de to borgerlige partier så intense, at
26 såvel Venstres folketingsgruppe som baglandet blev tvunget til en stillingtagen i
27 spørgsmålet. Da det først i maj stod klart, at Erik Eriksens tanker ikke havde
28 opbakning i hverken bagland eller folketingsgruppe, trådte han tilbage. Ny leder
29 blev Poul Hartling (Kaarsted, 1992: 296ff.; Bille, 1977). Årsagen til Eriksens
30 afgang skal først og fremmest lokaliseres i den interne arena. Hvis ikke der
31 havde været splid om fusionen med Det Konservative Folkeparti, var Erik Eriks-
32 en med al sandsynlighed fortsat som partileder sommeren over. En mindre, men
33 medvirkende faktor bag Eriksens abdikation var givetvis partiets tilbagegang ved
34 folketingsvalgene i 1960 og 1964 (Hartling, 1990: 174).

35 Hartling kom til at bestride hvervet som Venstres leder i mere end 12 år.
36 Først i december 1977 bød han dansk politik farvel for at blive FN’s flygtninge-
37 højkommisær. Trods udskiftningen af Hartling til fordel for Henning Christophers-
38 en blev de foregående valgs tilbagegang efterfulgt af et rekordstort nederlag
39 ved folketingsvalget i 1977: Venstre blev halveret fra 42 til 21 mandater. Hartlings
40 afgang havde altså sammenhæng med en generel krise for partiet på vælger-
41 arenaen (Hartling, 1983).

42 Henning Christophersen beklædte venstres formandsstol i syv år. Overraskende
43 for de fleste valgte finans- og vicestatsministeren at forlade dansk politik
44 allerede i sommeren 1984 for at blive næstformand for EF-kommissionen. Ven-
45 stres nye leder blev Uffe Ellemann-Jensen. Der er intet, der peger i retning af, at

Figur 4. Venstre, gallupital, partilederskifte og regeringsdeltagelse, 1957-2005.

Christophersens beslutning om at trække sig var forårsaget af valgnederlag eller andre dårlige præstationer. Ved hans afgang sad Venstre i regering, der var ro i partiet indadtil, partiet satte sit præg på den praktiske politik, og ved folketingsvalget i januar 1984 var partiet gået frem – fra 20 til 22 mandater (figur 4). Som i Krag's tilfælde kom Christophersens afgang som et lyn fra en klar himmel. Hans efterfølger på posten, Uffe Ellemann-Jensen, måtte derimod indkassere en speciel type nederlag. Efter folketingsvalget i marts 1998, hvor han havde været nogle få færøske stemmer fra at kunne danne en borgerlig regering, trak han sig omgående som partiets formand til fordel for Anders Fogh Rasmussen. Problemet var nederlaget i kampen om regeringsmagten, ikke tilbagegang blandt vælgerne.

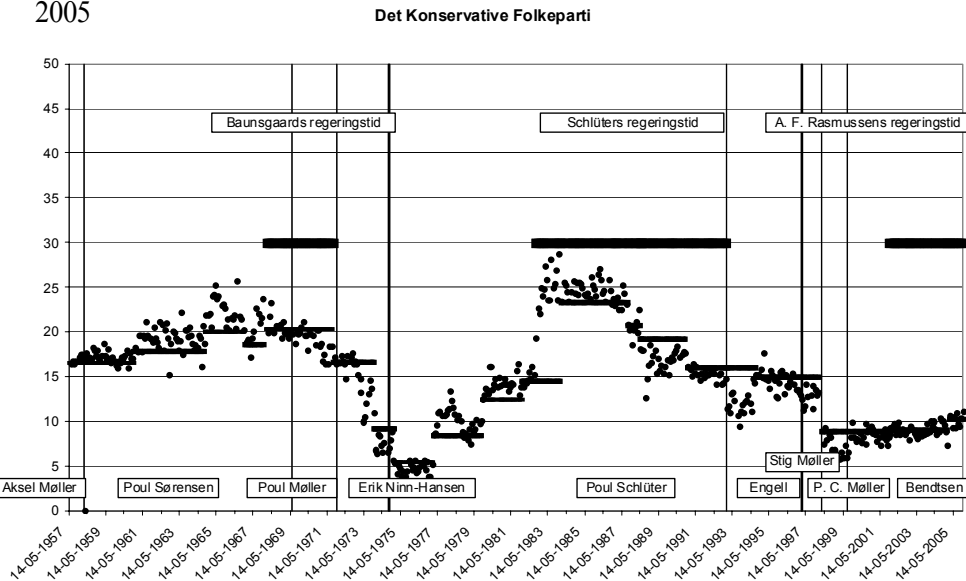
Det Konservative Folkeparti

Med ikke færre end ni partilederskifter siden 1953 er De Konservative det danske politiske parti, der har udvist den mest promiskuøse omgang med partilederposten. Ole Bjørn Krafts afgang i oktober 1955 kan bedst sammenlignes med Krag's og Christophersens frivillige tilbagetræden (Kauffeldt, 1966). Heller ikke de næste tre lederskifter i partiet var forårsaget af manglende målopfyldelse. Krafts afløser, Aksel Møller, døde i marts 1958, og hans efterfølger på posten, Poul Sørensen, døde også – juni 1969 – i partilederembedet. Sørensens afløser, Poul Møller, havde ligeledes problemer med at få helbred og politisk karriere til at gå i spænd, og i november 1971 overtog Erik Ninn-Hansen formandsstolen

1 efter Poul Møller. Som i de tre foregående lederudskiftninger i partiet var skiftet
 2 ikke foranlediget af svage præstationer. Det var det næste lederskift til gengæld.
 3 Ved folketingsvalget i december 1973 gik De Konservative fra 31 til 16 manda-
 4 ter, og samtidig blussede den gamle strid mellem partiets højre- og venstrefløj –
 5 personificeret ved henholdsvis Ninn-Hansen og Erik Haunstrup Clemmensen –
 6 op for fuld styrke. Udgangen på de interne holmgange blev, at Ninn-Hansen
 7 nedlagde hvervet som gruppeformand og partileder til fordel for kompromis-
 8 kandidaten, Poul Schlüter. Skiftet var frem for alt forårsaget af de partiinterne
 9 uenigheder. Samtidig fungerede valgnederlaget som en katalysator for de in-
 10 terne uroligheder og kom dermed til at udgøre en medvirkende årsag til Schlüters
 11 opstigning i partihierarkiet (Tamm, 1999).

12 Da Schlüter i januar 1993 meddelte, at han ikke agtede at fortsætte som leder
 13 af partiet, var den betydeligste årsag tabet af regeringsmagten. Efter Schlüters
 14 afgang blev magten i partiet for en kort stund delt mellem Hans Engell og Hen-
 15 ning Dyremose. Sidstnævnte trak sig imidlertid kort tid efter konstruktionens til-
 16 blivelse, og Engell fremstod tidligt i 1993 som partiets reelle leder. 20.02.1997
 17 udløste en betonklods på Helsingør-motorvejen imidlertid en ny lavine i parti-
 18 interne uroligheder. Tre dage efter Hans Engells spirituskørsel blev han afløst af
 19 Per Stig Møller på partilederposten. Engells afgang må primært tilskrives *for-*
 20 *ventningen* om endnu et kommende nederlag i den elektorale arena. Partiet
 21 havde rigtignok ikke lidt valgnederlag, men udsigten til at gå til valg med en leder
 22 kompromitteret af en dom for spirituskørsel har næppe været tillokkende. Per

23
24
25
26 **Figur 5. Konservative, galluptal, partilederskifte og regeringsdeltagelse, 1957-**
27 **2005**

Stig Møller kom til at beklæde posten som politisk leder i partiet lidt mere end et år. Ved marts-valget i 1998 led Det Konservative Folkeparti et forsmædeligt nederlag. Som en konsekvens af det dårlige valg og den stadige uro om partiets ledelsesprofil trak Per Stig Møller sig tilbage som leder straks efter valget. Partiets nye politiske leder blev Pia Christmas-Møller, der heller ikke overlevede meget mere end et år i den konservative borgerkrig. Balladen i partiet fortsatte og kulminerede i sommeren 1999, samtidig med at meningsmålingerne nåede nye bundrekorder. Da opgav den hårdt prøvede leder og overlod tøjlerne til Bendt Bendtsen. Hendes beslutning var tydeligvis motiveret af manglende partisammenhold og dårlige meningsmålinger (figur 5) (Faurholdt, 2000).

Hvorfor partilederskift?

Hvilke konklusioner giver ovenstående gennemgang anledning til? For det første er det bemærkelsesværdigt, at kortlægningen af de danske partilederskift i perioden 1953 til 2005 støtter vores tese om, at partier skifter leder som en konsekvens af ringe målopfyldelse. Ikke færre end 16 ud af 26 lederskift siden 1953 havde rødder i svage præstationer i forhold til en eller flere af partiernes strategiske målsætninger (se tabel 3). Det er dermed i højere grad reglen end undtagelsen, at den siddende partileder overdrager formandssædet til sin efterfølger på grund af utilfredsstillende præstationer. Kun fire gange siden 1953 har en partileder i et af de fire gamle partier således givet afkald på partilederskabet af egen drift. En særlig årsagskategori udgør dødsfald og dårligt helbred. I de seneste 50 år har fire partilederskift været forårsaget af dødsfald, mens dårligt helbred to gange har tvunget en partileder til afgang.

Hvor det er forholdsvis uproblematisk at afgøre, hvorvidt et lederskift har rødder i manglende målopfyldelse eller ej, kan det være betydeligt vanskeligere præcist at fastlægge, hvilke typer nederlag der spiller hovedrollen, når partier skifter leder. Ofte er udskiftningen af en partileder således ikke forårsaget af svage præstationer i forhold til én af partiernes fire strategiske målsætninger, men to eller flere. Det var eksempelvis tilfældet, da Bendt Bendtsen afløste Pia Christmas Møller som leder af de konservative i 1999. Såvel brydninger i den partiinterne arena som ringe vælgertilslutning var væsentlige årsager til lederskift. Med til at komplicere identifikationen af den dominerende årsag til flere lederskift er for det andet det forhold, at en ringe grad af målopfyldelse i relation til én af partiets strategiske målsætninger ofte forplanter sig til andre præstationsparametre. Det var blandt andet tilfældet, da Auken ufrivilligt måtte give afkald på formandskabet i Socialdemokratiet i 1992. Utilfredsheden med Aukens manglende evne til at føre partiet tilbage til regeringsmagten og den politiske indflydelse resulterede således i tiltagende indre konflikter og dermed fiasko for ambitionen om partisammenhold. Faktorernes årsagsammenhæng var lige omvendt hos De Konservative i slutningen af 1990'erne. Her var det manglende evne til at forlige de stridende parter i folketingsgruppen, som efterfølgende fik vælgerne til at flygte fra partiet.

Selvom det ikke altid er lige indlysende, hvilken slags nederlag der var udslagsgivende for et partilederskift, er der i tabel 3 gjort et forsøg på at kategori-

1 sere de væsentligste årsager til partilederskift foranlediget af ringe målopfyldelse.
2 I størstedelen af de 16 tilfælde, hvor lederskiftet var forårsaget af svage præsta-
3 tioner, var svigtende vælgertilslutning en væsentlig årsag til den siddende parti-
4 leders sortie. Ikke færre end tolv gange har utilfredsstillende præstationer i den
5 elektorale arena således udgjort en afgørende årsag til partilederskift. Også in-
6 tern splid har hyppigt spillet rollen som partilederens banemand. Erik Eriksen og
7 Per Stig Møllers afgang i henholdsvis 1965 og 1998 er begge eksempler på,
8 hvorledes interne stridigheder kan koste den siddende partileder positionen som
9 partiets ankermand. I alt har syv af de seksten partilederskift, der kan sættes i
10 forbindelse med svage præstationer, haft rødder i intern splittelse.

11 Manglende evne til at honorere målsætningen om regeringsdeltagelse har for-
12 årsaget otte partilederskift. Denne type partilederudskiftning har materialiseret
13 sig på to måder: Lederskiftet kan for det første være resultatet af, at partiet
14 mister regeringsmagten. Poul Schlüters afgang i 1993 var således en direkte
15 konsekvens af tabet af regeringsmagten, ligesom Nyrups tilbagetræden i 2002
16 for en stor dels vedkommende havde rødder i Socialdemokratiets ufrivillige tilba-
17 gefald i oppositionspartiernes rækker. Manglende regeringsdeltagelse kan for
18 det andet få konsekvenser for den partileder, der ikke formår at føre partiet ud
19 af oppositionsrollen og tilbage til regeringsmagten. Det skete for Auken i 1992,
20 Uffe Ellemann-Jensen i 1998 og Mogens Lykketoft i 2005. I alle tre tilfælde var
21 utilfredsstillende honorering af aspirationerne om igen at danne regering hoved-
22 årsag til afgang. Mens svage præstationer i relation til målsætninger om
23 regeringsdeltagelse, vælgertilslutning og internt partisammenhold således alle har
24 spillet en betydningsfuld rolle i flere partilederskift, har manglende målopfyldelse
25 i forhold til målsætningen om policy-indflydelse blot været en betydningsfuld år-
26 sag til ét lederskifte i det her analyserede tidsrum.

27 Endelig er det værd at bemærke, at forskellige partier skifter ledere af for-
28 skellige årsager. I den sammenhæng er først og fremmest forskellen mellem
29 Socialdemokratiet og de øvrige partier bemærkelsesværdig. Hver gang et social-
30 demokratisk lederskift har haft rødder i manglende målopfyldelse, har nederlag i
31 forhold til målsætningen om regeringsdeltagelse således spillet en dominerende
32 rolle. For et parti som Socialdemokratiet, der i udpræget grad ser sig selv som
33 ”det naturlige regeringsparti”, er oppositionsrollen således uacceptabel – et rent
34 damoklessværd over partilederens hoved (Bille, 1997a: 389). I partier, hvor
35 regeringsdeltagelse ikke vægtes i samme udstrækning, er oppositionsrollen langt
36 mindre risikabel for den siddende partileder. Indtil videre har vi kun foretaget en
37 kvalitativ analyse af de enkelte skift. Resultatet sammenfattes i tabel 1’s kvanti-
38 tative signalement af de 26 partilederskift. Tabellen registrerer dog kun analysen
39 af to målsætninger: vælgertilslutning og regeringsdeltagelse.

40 Tabel 1 støtter forestillingen om, at partier i vid udstrækning skifter leder som
41 en konsekvens af ringe målopfyldelse. I 22 af de 26 tilfælde fandt skiftet sted på
42 et tidspunkt, hvor partiet stod til tilbagegang i meningsmålingerne, mens 19 skift
43 indtraf, mens partiet var i opposition. Mønstret er således relativt entydigt:
44 Partilederskift finder med størst sandsynlighed sted, når et parti står til tilbage-
45 gang, og/eller er i opposition.

Tabel 1. Partiernes målopfyldelse forud for de 26 partilederskift – antal

Elektoral arena	Parlamentarisk arena		I alt
	Er i opposition forud for skiftet	Er i regering forud for skiftet	
Stod til tilbagegang i meningsmåling i forhold til seneste valg	17	5	22
Stod til fremgang i meningsmåling i forhold til seneste valg	2	2	4
I alt	19	7	26

Kilde: Figur 2 til 5 danner grundlaget for tabellen. For den tidlige periode – hvor meningsmålinger ikke findes – er tabellen baseret på, om partiet gik tilbage ved det forudgående folketingsvalg.

Afslutningsvis er der grund til at knytte en bemærkning til den påfaldende udvikling i årsagerne til lederskift i de fire gamle partier over tid. Mens første halvdel af det behandlede tidsrum var præget af relativt få lederskift forårsaget af manglende målopfyldelse, så var sammenhængen mellem svage præstationer og udskiftning af partilederen væsentlig stærkere i anden halvdel af perioden. I årene 1953 til 1973 var der således kun to tilfælde af lederrokade, som havde afsæt i svage præstationer (Eriksen/Hartling og Skytte/Baunsgaard), mens de resterende 14 tilfælde alle fandt sted i tiden efter 1973. Kun én gang siden 1973 har en partileder for et af de fire gamle partier givet afkald på formandssædet uden at være presset af utilfredsstillende præstationer (Henning Christophersen).

Hvorfor dette markante omslag i årsagerne til partilederskift i løbet af de seneste halvtreds år? Eller: Hvad er årsagen til udviklingen i årsagerne? En mulig forklaring knytter sig til vælgerens tiltagende troløshed over for de politiske partier. I perioden efter 2. Verdenskrig er volatiliteten i det danske vælgerkorps således vokset – om end i et ujævnt tempo (Pedersen, 1990; Christensen, 2000; egne beregninger). Alt andet lige har denne udvikling afstedkommet en voksende konkurrence imellem de politiske partier, idet incitamentet til at gå på vælgerov blandt de øvrige partiers vælgere har været stigende. Kampen på det politiske marked er blevet intensiveret. Under indvirkning af det tiltagende konkurrencepres har også presset på partiernes ledere været voksende. Mens 1950'ernes partiledere var i stand til at overleve adskillige nederlag, så er sandsynligheden for, at svage præstationer resulterer i lederskift, betydelig større i tiden efter 1973. En anden mulig forklaring på, at årsagerne til partilederskift har ændret karakter, er den voksende mediebevågenhed, der er blevet partilederne til del i løbet af de seneste årtier. Gunnar Sjöblom (1983) argumenterer således for, at massemediernes voksende indflydelse har gjort vælgerne til "victims of information overload", hvilket igen har ført til, at vælgerkorpset i tiltagende grad stemmer på baggrund af politiske uvedkommende faktorer såsom partileders stil og

1 fremtoning (Sjöblom, 1983: 385). I takt med at partierne i stigende omfang er
2 blevet personificeret ved partilederen, er han eller hun også blevet forbundet
3 med og gjort ansvarlig for nederlag (og sejre).
4

5 **Effekterne af partilederskift**

6 I hvor mange tilfælde opnår partiet det ønskede resultat af lederskiftet? Fører
7 partilederskift – der er forårsaget af ringe målopfyldelse – rent faktisk til en
8 styrkelse af partiets præstationer? Er det med andre ord hensigtsmæssigt at skille
9 sig af med partilederen som en reaktion på eksempelvis dårlige meningsmålinger
10 og valgnederlag? Svaret på det spørgsmål afhænger af, hvilken tidsfrist der sæt-
11 tes for, hvornår det er rimeligt at evaluere partilederskiftet som enten succes
12 eller fiasko. I tabel 2 har vi valgt et tidsinterval på henholdsvis et, to og fire år
13 efter partilederskiftet som vores pejlinger af synlige effekter af personudskiftningen
14 i partitoppen (det, vi måler på, er partiets præstationer). Hvis et lederskift finder
15 sted forud for udløbet af vore måleperioder, måler vi effekterne på tidspunktet
16 for lederens afgang. Dermed afskærer vi os samtidigt fra at vurdere effekterne
17 af det seneste lederskift i Socialdemokratiet. Bortset fra det har vi så 15 cases
18 forårsaget af manglende målopfyldelse.

19 Kun ét af disse 15 tilfælde udmøntede sig i såvel stigende vælgertilslutning
20 som regeringsdeltagelse inden for et år: Venstres udskiftning af Poul Hartling
21 med Henning Christophersen i december 1977. Mens et partilederskift således
22 kun sjældent har været efterfulgt af succes i såvel den elektorale som den parla-
23 mentariske arena på det korte sigt, er det ofte hændt, at udskiftningen af den
24 siddende partileder har resulteret i en forværring af partiets præstationsniveau. I
25 mere end halvdelen af tilfældene er et partilederskift således blevet efterfulgt af
26 vigende vælgertilslutning og en fastholdelse i oppositionsrollen det første år efter
27 skiftet. Eksempler på sådanne fejlslagne partilederskift er Baunsgaards udskift-
28 ning med Svend Haugaard i Det Radikale Venstre i 1977 samt skiftet Per Stig
29 Møller/Pia Christmas Møller hos de konservative i 1998.
30
31
32

33 *Tabel 2. Effekterne af 15 partilederskift forårsaget af svage præstationer – et,*
34 *to og fire år efter lederskiftet – antal*
35

Elektoral arena	Parlamentarisk arena		I alt
	Er i opposition	Er i regering	
	et/to/fire år efter skiftet	et/to/fire år efter skiftet	
Negativ effekt	10/7/5	2/2/1	12/9/6
Positiv effekt	2/5/5	1/1/4	3/6/9
I alt	12/12/10	3/3/5	15/15/15

36
37
38
39
40
41
42
43
44 Kilde: Figur 2 til 5 danner grundlaget for tabellen. Hvis lederen er leder i en
45 kortere periode anvendes datoen for dennes afgang som vurderingsdato.

Mens et lederskift således ikke synes at blive efterfulgt af bedre præstationer på det helt korte sigt, så peger tabel 2 i retning af, at de positive effekter af en lederudskiftning materialiserer sig på lidt længere sigt. Efter to år er der således stadig en – om end knap så udtalt – tendens til, at partierne præsterer svagere i den elektorale arena end på tidspunktet for lederskiftet, men fire år efter skiftet klarer partierne sig gennemsnitligt bedre end ved den tidligere partileders afgang. Også med hensyn til målsætningen om regeringsdeltagelse slår de positive effekter af et lederskift igennem på længere sigt. I tre tilfælde blev partilederskiftet efterfulgt af afsked med oppositionsrollen efter såvel et og to år, mens regeringsdeltagelse fulgte efter lederskiftet i fem tilfælde i løbet af fire år. Det bør bemærkes, at når tidsperspektivet udvides, vil der også være øget chance for at andre faktorer – som ikke kan tilskrives et tidligere lederskift – spiller ind. For eksempel større vælgervandringer og skandalesager i andre partier.

Tabel 3 opsummerer årsagerne til og effekter af de 26 partilederskift.

Tabel 3. Væsentligste årsager til og effekter af partilederskift i de fire gamle partier 1953-2005

Årsag til lederskift	Partilederskift	Effekten af den nye leder (et år efter)
Det Radikale Venstre		
	Jørgen Jørgensen/ Bertel Dahlgaard	
• Frivilligt generationsskifte	• 15.11.1960	• Faldende vælgertilslutning
	Karl Skytte	• Forsat regeringsdeltagelse
• Manglende vælgertilslutning	• 23.01.1968	• Regeringsdeltagelse
• Regeringsdeltagelse	Hilmar Baunsgaard	• Øget vælgertilslutning
• Intern splittelse	• 15.02.1977	• Faldende vælgertilslutning
• Manglende vælgertilslutning	Svend Haugaard	• Forsat i opposition
• Manglende vælgertilslutning	• 17.08.1978	• Øget vælgertilslutning
• Manglende regeringsdeltagelse	Niels Helveg Petersen	• Forsat i opposition
• Manglende vælgertilslutning	• 12.12.1990	• Faldende vælgertilslutning
• Intern splittelse	Marianne Jelved	• Internt sammenhold

	Årsag til lederskift	Partilederskift	Effekten af den nye leder (et år efter)
1			
2			
3			
4	Socialdemokratiet		
5		Hans Hedtoft	
6	• Dødsfald	• 29.01.1955	• Regeringsdeltagelse
7		H.C. Hansen	• Øget vælgertilslutning
8	• Dødsfald	• 19.02.1960	• Regeringsdeltagelse
9		Viggo Kampmann	• Øget vælgertilslutning
10	• Sygdom	• 31.08.1962	• Regeringsdeltagelse
11		Jens Otto Krag	• Øget vælgertilslutning
12	• Frivillig afgang	• 03.10.1972	• Faldende vælgertilslutning
13		Anker Jørgensen	• Forsat regeringsdeltagelse
14	• Manglende	• 03.10.1987	• Faldende vælgertilslutning
15	regeringsdeltagelse		
16	• Manglende vælgertilslutning	Svend Auken	• Forsat i opposition
17	• Manglende	• 11.04.1992	• Faldende vælgertilslutning
18	regeringsdeltagelse		
19	• Manglende policy-indflydelse	Poul Nyrup Rasmussen	• Regeringsdeltagelse
20	• Manglende vælgertilslutning	• 14.12.2002	• Øget vælgertilslutning
21	• Manglende		
22	regeringsdeltagelse	Mogens Lykketoft	• Forsat opposition
23	• Manglende	• 08.02.2005	
24	regeringsdeltagelse		
25	• Manglende vælgertilslutning	Helle Thorning-Schmidt	
26			
27			
28			
29			
30			
31	Venstre		
32		Erik Eriksen	
33	• Intern splittelse	• 24.05.1965	• Faldende vælgertilslutning
34		Poul Hartling	• Forsat i opposition
35	• Manglende vælgertilslutning	• 13.12.1977	• Øget vælgertilslutning
36	• Manglende		
37	regeringsdeltagelse	Henning Christophersen	• Regeringsdeltagelse
38	• Frivillig afgang	• 22.09.1984	• Faldende vælgertilslutning
39		Uffe Ellemann-Jensen	• Regeringsdeltagelse
40	• Manglende	• 18.04.1998	• Øget vælgertilslutning
41	regeringsdeltagelse	Anders Fogh	
42		Rasmussen	• Opposition
43			
44			
45			

Årsag til lederskift	Partilederskift	Effekten af den nye leder (et år efter)	
Det Konservative Folkeparti			1
	Ole Bjørn Kraft		2
• Frivillig afgang	• 04.10.1955	• Faldende vælgertilslutning	3
	Aksel Møller	• Forsat i opposition	4
• Dødsfald	• 20.03.1958	• Øget vælgertilslutning	5
	Poul Sørensen	• Forsat i opposition	6
• Dødsfald	• 29.06.1969	• Faldende vælgertilslutning	7
	Poul Møller	• Regeringsdeltagelse	8
• Sygdom	• 13.11.1971	• Faldende vælgertilslutning	9
	Erik Ninn-Hansen	• Forsat i opposition	10
• Intern splittelse	• 29.01.1974	• Faldende vælgertilslutning	11
• Manglende vælgertilslutning	Poul Schlüter	• Forsat i opposition	12
• Manglende regeringsdeltagelse	• 23.01.1993	• Faldende vælgertilslutning	13
	Hans Engell	• Forsat i opposition	14
• Manglende vælgertilslutning	• 20.02.1997	• Faldende vælgertilslutning	15
• Intern splittelse	Per Stig Møller	• Forsat i opposition	16
• Intern splittelse	• 20.03.1998	• Faldende vælgertilslutning	17
• Manglende vælgertilslutning	Pia Christmas Møller	• Forsat i opposition	18
• Manglende vælgertilslutning	• 04.08.1999	• Internt sammenhold	19
• Intern splittelse	Bendt Bendtsen	• Forsat i opposition	20
			21
			22
			23
			24
			25
			26
			27
			28
			29
			30
			31
			32

Konklusion

Ovenstående behandling af lederudskiftninger i de fire gamle partier siden 1953 giver anledning til tre hovedkonklusioner. For det første giver vores analyse ikke basis for at afvise tesen om, at nederlag er partilederskiftets moder. Hovedparten af de analyserede lederskift havde rødder i manglende målopfyldelse i forhold til en eller flere af partiernes fire strategiske målsætninger: Stemmemaksimering, regeringsdeltagelse, policy-indflydelse og partisammenhold. Partiledernes største fjende synes at være nederlag i den elektorale arena, mens svage præstationer i tilknytning til målet om henholdsvis regeringsdeltagelse og partisammenhold er væsentlige, men knapt så hyppigt forekommende årsager. Utilstrækkelig policy-indflydelse optræder kun sjældent som partilederskabets banemand.

Analysen har for det andet afsløret, at der er sket et markant omslag i årsagerne til partilederskift. Hvor lederskift i periodens første del kun sjældent var forårsaget af utilfredsstillende målopfyldelse, så tog samtlige lederudskiftninger

1 – med én undtagelse – i tidsrummet efter 1973 afsæt i svage præstationer og
2 nederlag i forhold til en af de fire strategiske målsætninger. I de seneste tre årtier
3 har partilederne således kun undtagelsesvist sendt lederdepechen videre uden at
4 have lidt nederlag. Øget vælgervolatilitet og tiltagende fokusering på partilederens
5 evner og personlighed (King, 2002) som den, der legemliggør partiet, er
6 mulige forklaringer på denne udvikling. En endelig vurdering af disse potentielle
7 kausalsammenhænge kræver dog yderligere komparative studier af partilederskift.
8

9 Undersøgelsen viser for det tredje, at effekterne af et lederskift i bedste fald
10 er begrænsede. På kort sigt fører et partilederskift således oftere til svagere end
11 forbedrede præstationer. På længere sigt – en fireårig periode – bliver lederudskiftninger
12 forårsaget af svage præstationer efterfulgt af et hævet præstationsniveau i forhold til
13 først og fremmest målsætningen om vælgertilslutning. Men fra da af bliver det også mere
14 diffust, om effekten skyldes selve forandringen i partiets top eller tværtimod dens konsolidering
15 eller med andre ord kontinuitet.

16 SF er udeladt fra analyserne, fordi de ikke stræber efter regeringsmagten i samme grad
17 som de fire gamle partier. Da SF og Dansk Folkeparti i højere grad er deciderede
18 oppositionspartier, er det forventeligt, at målene om stemmemaksimering, policy-indflydelse
19 og partisammenhold spiller en langt større rolle i disse partier end regeringsdeltagelse,
20 når partilederens præsentation skal gøres op. For partier som Kristen- og Centrumdemokraterne
21 og Minoritetspartiet, der alle ved folketingsvalget i 2005 kæmpede om at komme over spærregrænsen,
22 er netop opnåelsen af repræsentation i Folketinget det centrale mål, som i mindre
23 udstrækning har relevans for større partier. Netop manglende succes med hensyn til
24 repræsentation var den centrale årsag til partilederskiftene i disse tre partier i foråret
25 2005. Disse lederskift bekræfter dermed artiklens overordnede hypotese – lederskift
26 forårsages oftest af nederlag.
27
28
29
30

31 Noter

- 32 1. Tak til Lars Bille, Karina Pedersen, Mogens N. Pedersen og de anonyme referees for
33 kommentarer samt Mette Skak for korrektur.
- 34 2. Vi erkender, at det er svært definitivt at afgøre et partilederskifts årsager og effekter,
35 men har valgt ”den-ikke-ideale-og-komplette-forskning” frem for den ”ideale-men-aldrig-gennemførte-forskning” (Bille, 1997b: 46). Materialet for vores viden om partilederskift er offentligt tilgængelige analyser fra samtiden og eftertiden, i visse tilfælde hovedpersonernes og andre medaktørers ærindringer samt biografier; alt sammen kilder, som vi ikke finder misinformerer i væsentlige henseender om årsager til partilederskift, selvom vi naturligvis har læst dem kildekritisk og her holder os til de oplysninger, der virker mest pålidelige.
- 36 3. De første tre mål er sammenfaldende med Strøm og Müllers (1999), mens det fjerde mål om partisammenhold er hentet hos Sjöblom (1968). Se i øvrigt Sjöblom (1968) for yderligere nuancer i diskussionen om partiers mål.
- 37 4. At søge årsagerne til en begivenhed eller et fænomen er ensbetydende med at søge en forklaring. Den type af forklaringer, vi søger i nærværende fremstilling, er reelt en blanding af ”genetiske” forklaringer (hvilken historisk udvikling affødte partilederskiftet?), teleologiske forklaringer (hvad ville aktørerne selv opnå med partilederskiftet?),
- 38
39
40
41
42
43
44
45

dvs. *motivanalyse*) og kausalforklaringer (hvilken ydre årsag skabte partilederskiftet?). Vi har også en antydning af funktionel forklaring – (hvilken funktion tjente partilederskiftet?) – i vores analogi til fodboldverdenen og dens spillemæssige kriser som baggrund for trænerskift. Vores fokus på de fire politiske arenaer og aktørernes hertil svarende strategiske målsætninger indebærer dog, at omdrejningspunktet for analysen er teleologisk. De fire forklaringstyper kan føres tilbage til Meehan (1965: 123ff).

Litteratur

- Bartle, John and Ivor Crewe (2002). "Party leaders in Great Britain: strong assumptions, weak evidence", pp. 70-95 in Anthony King (ed.), *Leaders' Personalities and the Outcomes of Democratic Elections*, New York: Oxford University Press.
- Baunbak-Jensen, Asger (2004). *Radikale profiler*, København: Poul Kristensens Forlag.
- Bille, Lars (1977). Det partipolitiske samarbejdsmonster i Danmark 1964-1965, København: Akademisk Forlag.
- Bille, Lars (1997a). "Leadership Change and Party Change. The Case of the Danish Social Democratic Party 1960-95", *Party Politics*, Vol. 3, No. 3, pp. 379-390.
- Bille, Lars (1997b). *Partier i forandring – analyse af danske partiorganisationers udvikling 1960-1995*, Odense: Odense Universitetsforlag.
- Bille, Lars (1998). *Dansk partipolitik, 1987-1998*, København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Brown, M. Craig (1982). "Administrative succession and organizational performance: The succession effect", *Administrative Science Quarterly*, Vol. 27, pp. 1-16.
- Budge, Ian and Hans Keman (1990). *Parties and Democracy: Coalition Formation and Government Functioning in Twenty States*, Oxford: Oxford University Press.
- Christensen, Jakob (2000). *Tilpasning eller krise? Det danske partisystem 1953-1998*, København: Forlaget Politiske Studier.
- Dewan, Torun and Keith Dowding (2005). "The Corrective Effect of Ministerial Resignations on Government Popularity", *American Journal of Political Science*, Vol. 49, Issue 1, pp. 46-56.
- Downs, Anthony (1957). *An Economic Theory of Democracy*, New York: Harper & Row.
- Faurholdt, Mikkel (2000). *Det konservative blodbad*, København: Møntergården.
- Gallagher, Michael, Michael Laver and Peter Mair (2001). *Representative Government in Modern Europe*, New York: McGraw-Hill.
- Harmel, Robert and Kenneth Janda (1994). "An integrated Theory of Party Goals and Party Change", *Journal of Theoretical Politics*, Vol. 6, No. 3, pp. 259-287.
- Harmel, Robert and Alexander C. Tan (2003). "Party Actors and Party Change: Does Factional Dominance Matter", *European Journal of Political Research*, Vol. 42, pp. 409-424.
- Harmel, Robert, Uk Heo, Alexander Tan and Kenneth Janda (1995). "Performance, Leadership, Factions and Party Change: An Empirical Analysis", *West European Politics*, Vol. 18, No. 1, pp. 1-33.
- Hartling, Poul (1983). *I godt vejr og dårligt vejr*, København: Gyldendal.
- Hartling, Poul (1990). *Erik Eriksen. En biografi*, København: Christian Ejlers' Forlag.
- Heltberg, Bettina (1996). *Hvor der handles. Erindringsbilleder*, København: Gyldendal.
- Janda, Kenneth (1990). "Towards a Performance Theory of Change in Political Parties", paper presented at the 12th World Congress of the International Sociological Association.
- Kaarsted, Tage (1992). *De danske ministerier, 1953-1972*, København: PFA Pension.
- Kauffeldt, Carl (1966). *Det Konservative Folkepartis historie i et halv århundrede, 1915-1965*, bd. 4, København: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck.
- Koning, R.H. (2000). "Balance in competition in Dutch soccer", *The Statistician*, Vol. 49, pp. 419-431.

- 1 King, Anthony (2002). "Do leaders' personalities really matter?", pp. 1-43 in Anthony
2 King (ed.), *Leaders' Personalities and the Outcomes of Democratic Elections*, New
3 York: Oxford University Press.
- 4 Larsen, Helge (1980). *Det radikale Venstre i medvind og modvind 1955-1980*, Skive:
5 Tidens Tankers Forlag.
- 6 Lautrup-Larsen, Peter (1983). *Det radikale venstre i opposition 1964-1968*, upubliceret
7 speciale, Historisk Institut: Københavns Universitet.
- 8 Laver, Michael (1990). "The Relationship between Coalition and Party Policy in Ireland",
9 in Michael Laver and Ian Budge, *Party Policy and Government Coalitions*,
10 Basingstoke: MacMillan.
- 11 Lidegaard, Bo (2002). *Jens Otto Krag*, bd. II, København: Gyldendal.
- 12 Marsh, Michael (1993). "Introduction: Selecting the Party Leader", *European Journal*
13 *of Political Research*, Vol. 24, No. 3, pp. 229-231.
- 14 Meehan, Eugene J. (1965). *The Theory and Method of Political Science*, Illinois: The
15 Dorsey Press.
- 16 Müller, Wolfgang C. (1997). "Inside the Black Box. A Confrontation of Party Executive
17 Behaviour and Theories of Party Organizational Change", *Party Politics*, Vol. 3, No.
18 3, pp. 293-313.
- 19 Nielsen, Henning (1996). *Karl Skytte – fynboen på folkestyrets fornemste embede*,
20 Odense: Odense Universitetsforlag.
- 21 Pedersen, Mogens N. (1982). "Towards a New Typology of Party Lifespans and Minor
22 Parties", *Scandinavian Political Studies*, Vol. 5, New Series, No. 1, pp. 1-16.
- 23 Pedersen, Mogens N. (1990). "Electoral Volatility in Western Europe, 1948-1977", pp.
24 195-207 in Peter Mair (ed.), *The West European Party System*, Oxford: Oxford
25 University Press.
- 26 Riker, William H. (1962). *The Theory of Political Coalitions*, New Haven, CT: Yale
27 University Press.
- 28 Ringsmose, Jens (2003). *Kedeligt har det i hvert fald ikke været ... Splittelsen i Frem-
29 skridtspartiet 1991-1995*, Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- 30 Schlesinger, Joseph A. (1991). *Political Parties and the Winning of Office*, Ann Arbor:
31 The University of Michigan Press.
- 32 Scully, Gerald W. (1995). *The Market Structure of Sports*, Chicago: University of Chicago
33 Press.
- 34 Sjöblom, Gunnar (1968). *Party Strategies in a Multiparty System*, Lund: Studenter-
35 litteratur.
- 36 Sjöblom, Gunnar (1983). "Political Change and Political Accountability: A Propositional
37 Inventory of Courses and Effects", pp. 369-404 in Hans Daalder and Peter Mair
38 (eds.), *Western European Party Systems*, London: Sage Publications.
- 39 Strøm, Kaare (1990). "A Behavioral Theory of Competitive Political Parties", *American*
40 *Journal of Political Science*, Vol. 34, No. 2, pp. 565-598.
- 41 Strøm, Kaare and Wolfgang C. Müller (red.) (1999). *Policy, Office or Votes? – How*
42 *political parties in Western Europe make hard decisions*, Cambridge: Cambridge
43 University Press.
- 44 Tamm, Ditlev (1999). *Det høje C. En bog om Det Konservative Folkeparti, 1965-1998*,
45 København: Gyldendal.
- 46 Van Dalen, H.P. (1994). "Loont het om een voetbaltrainer te ontslaan?", *Economisch*
47 *Statistische Berichten*, 79, pp. 1089-1092.